

1987-07-01

ในดวงอักษรศาสตร์ : รายงานปาฐกถาพิเศษ เรื่อง ทศพิธราชธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แสดงโดย สมเด็จพระญาณสังวร

สาวิตรี ทัชกะสุด

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/jletters>

Part of the [Arts and Humanities Commons](#)

Recommended Citation

ทัชกะสุด, สาวิตรี (1987) "ในดวงอักษรศาสตร์ : รายงานปาฐกถาพิเศษ เรื่อง ทศพิธราชธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แสดงโดย สมเด็จพระญาณสังวร," *Journal of Letters*: Vol. 19: Iss. 2, Article 12.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/jletters/vol19/iss2/12>

This Editorial is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Letters by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ใน แวด วง อักษร ศาสตร์

รายงานปาฐกถาพิเศษ เรื่อง ทศพิธราชธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แสดงโดย สมเด็จพระญาณสังวร

เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 60 พรรษา และรัชมิ่งคล้ายเกษกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ณ ศูนย์สารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้จัด

วันที่ 13 พฤษภาคม 2530

เนื่องด้วยทศพิธราชธรรม คือคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยหลักธรรมของผู้ปกครอง การปาฐกถานี้จึงแบ่งเนื้อความเป็น 2 ประเด็น ในส่วนแรกว่าด้วยความเกี่ยวข้องของพระพุทธศาสนากับผู้ปกครอง ซึ่งในที่นี้คือ พระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์ไทยนับแต่ครั้งโบราณมา ส่วนที่สอง คือ ทศพิธราชธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในส่วนแรกนั้น สมเด็จพระญาณสังวรได้ชี้ให้เห็นว่า พุทธศาสนานั้นมีความเกี่ยวเนื่องกับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านานแล้ว วัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมด้านการปกครอง วัฒนธรรมทางการศึกษา วัฒนธรรมทางสังคม ตลอดจนวัฒนธรรมด้านจารีตประเพณี ได้สร้างสมขึ้นมาโดยอาศัยพุทธศาสนาเป็นรากฐานมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม เฉพาะในด้านการปกครองนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมที่เกี่ยวกับการปกครองไว้หลายประการ ตามความเหมาะสมแก่สภาพการณ์แวดล้อม ซึ่งล้วนเป็นหลักธรรมที่นำไปปฏิบัติได้ทุกกาลทุกสมัย หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงปฏิบัติได้ทั้งในสมัยพุทธกาลตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และในบรรดาหลักธรรมเหล่านี้ ทศพิธราชธรรมนับเป็นหลักธรรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง ซึ่งเน้นถึงคุณสมบัติสำคัญของผู้ที่จะนำบ้านเมืองไปสู่ความสุขสงบโดยสรุปแล้ว ทศพิธราชธรรมคือ การปกครอง “โดยธรรม เพื่อธรรม”

ทศพิธราชธรรมนั้น ความจริงมีมาก่อนพุทธกาลแล้ว ครั้นเมื่อพุทธศาสนาอุบัติขึ้น พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า ทศพิธราชธรรมเป็นธรรมที่มีประโยชน์ จึงนำมาตรัสเล่าไว้ในชาดก เรียกว่า ราชธรรม การปฏิบัติทศพิธราชธรรมนั้นเท่ากับเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีของผู้ปกครอง เช่นเดียวกับการบำเพ็ญบุญบารมีของพระโพธิสัตว์ ต่างกันแต่เพียงผลที่จะเกิดขึ้น กล่าวคือ ทศพิธราชธรรมมุ่งผลที่ประชาชน ส่วนบุญบารมีของพระโพธิสัตว์มุ่งผลที่ความหลุดพ้น ดังนั้นคติพระพุทธศาสนาจึงถือว่า ทศพิธราชธรรมเป็นความจำเป็นที่ผู้ปกครองต้องยึดถือและปฏิบัติ เพราะความสงบสุขของแผ่นดินขึ้นอยู่กับบารมีของผู้ปกครอง

การปกครองของไทยแต่โบราณมานั้นมีประมุขคือพระมหากษัตริย์ หลักการปกครองทั่วไปก็มาจากคติดั้งเดิมของไทยและของพุทธศาสนา การปกครองของไทยที่วิวัฒนาการมาแต่โบราณนั้น ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องบ้าง แต่ก็ยังมีพุทธศาสนาเป็นแกนนำ พระราชานุกิจของพระมหากษัตริย์ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายตรา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายระเบียบราชบัลลังก์ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา นั้น ได้มีข้อกำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติภารกิจในพระพุทธานุภาพและทรงสดับพระธรรมเทศนาเป็นประจำ แม้ว่าในระยะต่อมาจะได้มีการเปลี่ยนแปลงกฎในรายละเอียดไปบ้าง แต่สาระก็ยังคงเดิม แม้ว่าพระมหากษัตริย์จะทรงอยู่ในฐานะที่เรียกว่าสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ก็จำกัดอยู่ในธรรม มิได้ทรงมีพระบรมราชโองการในการปกครองโดยลำพังแต่พระองค์เดียว หากมีอำมาตย์ มন্ত্রী และกฎหมายตามที่บัญญัติไว้ พระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงบัญชาให้การปกครองเป็นไปตามแบบแผนนั้น ๆ การปกครองของไทยแต่โบราณมาย่อมเป็นไปเช่นนี้เสมอเหมือนกัน จะยิ่งหย่อนหรือมากกว่ากันบ้างก็ในบางสมัยเท่านั้น

ในประเด็นที่สอง ที่เกี่ยวกับทศพิธราชธรรมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันนั้น สมเด็จพระญาณสังวร ได้ชี้ให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงมั่นในทศพิธราชธรรมตามโบราณราชประเพณีมาตลอด นับแต่เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ จนถึงปัจจุบันนับได้ถึง 42 ปีแล้ว ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 นั้น ก็ได้ทรงประกาศพระราชปณิธานในการปกครองแผ่นดิน ดังปฐมบรมราชโองการที่ว่า “เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” และตลอดเวลาที่ผ่านมาก็ได้ทรงมีพระราชจริยาวัตรในทศพิธราชธรรมมาโดยเสมอ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรด้วยพระองค์เองอย่างใกล้ชิด พระราชจริยาวัตรเช่นนี้แสดงถึงการทรงปฏิบัติทศพิธราชธรรมอย่างแท้จริง คือ

ทาน คือ การให้ ทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ได้พระราชทานสิ่งของตามความเหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหาบ้าง เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตบ้าง นอกจากนี้ยังได้พระราชทานพระราชดำริและพระราชดำริทางวิชาการ เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน จึงเท่ากับทรงปฏิบัติธรรมในข้อนี้ ทั้งในด้านอามิสทาน (การให้ปันวัสดุสิ่งของ) และธรรมทาน (การให้ปันความรู้ความคิด)

ศีล คือ การระวังรักษาความประพฤติทั้งกาย วาจา ใจ ให้สงบเรียบร้อย ไม่ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะประทับ ณ ที่ใด ไม่เคยทรงทำให้ผู้อื่นเป็นทุกข์ ไม่ตรัสพระวาจาอันจะทำให้เกิดความแตกร้าง ตรัสเท่าที่จำเป็น นอกจากนี้ยังได้ทรงใฝ่พระราชหฤทัยศึกษาพระพุทธศาสนาตลอดมามิได้ขาด ทำให้ดำรงพระองค์อยู่ในศีลโดยไม่ลำบาก เป็นพระปกตินิสัย

บริจาค คือ การเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อส่วนรวม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เวลาเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนราษฎร ปีละประมาณ 8 เดือน บางแห่งเป็นที่ทุรกันดารมาก แต่ก็มิได้ทรงย่อท้อ เคยทรงรับสั่งว่า สถาบันกษัตริย์เปรียบเสมือนยอดปรางค์ที่มีประชาชนเป็นฐาน แต่ฐานะของสถาบันกษัตริย์ในปัจจุบันนั้นเปลี่ยนแปลงไป คือกลายเป็นปรางค์ที่กลับหัวกษัตริย์อยู่เบื้องล่าง และทำประโยชน์แก่ประชาชน

อาชวะ คือ ความซื่อตรง ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจโดยซื่อตรงต่อหน้าที่ และต่อราษฎร มิได้ทรงย่อท้อ แม้ว่าบางครั้งจะทรงพระประชวรก็ตาม

มัทวะ คือ ความอ่อนโยน ในการปฏิบัติพระราชภารกิจนั้น จะทรงละมุนละไมและอ่อนโยนเสมอ มีพระพักตร์ยิ้มแย้ม ไม่ทรงถือพระองค์

ตบะ คือ ความเพียรพยายามเพื่อกำจัดสิ่งเลวร้าย เพื่อสร้างสิ่งที่ดีงาม ในข้อนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานโครงการไว้หลายสาขา เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของราษฎร โดยทรงติดตามผลอย่างใกล้ชิดเสมอ ปัจจุบันมีโครงการในพระราชดำรินี้มากกว่า 600 โครงการ

อักโธระ คือ ความไม่โกรธ จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เคยทรงแสดงความเกรี้ยวกราด หรือแข็งกระด้าง ไม่พยายาหาผู้ร้ายใด ๆ

อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียนผู้อื่น เมื่อไม่ทรงมีความโกรธและความผูกพยาบาทแก่ผู้ใดแล้ว จึงเป็นการตัดทางที่จะทำให้เกิดความเดือดร้อน หรือเบียดเบียนผู้อื่น มีแต่พระราชทานความร่มเย็นในลักษณะต่าง ๆ

ขันติ คือ ความอดทนต่อความทุกข์ยาก ในการปฏิบัติพระราชภารกิจในหลายๆโอกาส ทรงต้องบุกป่าฝ่าดง ท่วมกลางแสงแดดหรือสายฝน แต่ก็ไม่ทรงย่อท้อ ทั้งนี้เพราะขันติธรรมที่เปี่ยมในพระราชหฤทัย

อวิโรธนะ คือ การปฏิบัติตามทำนองคลองธรรม จากพระราชภารกิจที่ได้กล่าวมาโดยตลอดนี้ จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิบัติตามทำนองคลองธรรม ดังที่พระมหากษัตริย์เคยทรงปฏิบัติมาในอดีต และ ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ราษฎร ไม่เคยทรงแสวงหาความสุขส่วนพระองค์โดยละเลยพระราชภารกิจ

ก่อนจบปาฐกถา สมเด็จพระญาณสังวรได้ชี้ให้เห็นว่า ทศพิธราชธรรมมิใช่หลักธรรมเฉพาะพระมหากษัตริย์ เท่านั้น รัฐบาล ตลอดจนประชาชนทั่วไปก็ควรปฏิบัติ เพราะทุกคนก็ล้วนมีส่วนในการปกครองทั้งสิ้น ตั้งแต่ปกครองตนเอง ครอบครัว สังคม แต่ที่ยกพระมหากษัตริย์มาแสดงนี้เพราะพระมหากษัตริย์ทรงเป็น “ธง” ของประเทศ เป็น ศูนย์รวมของประชาชน จึงควรเน้นเป็นพิเศษ เป็นตัวอย่างเป็นเยี่ยงแก่คนทั่วไป และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ ปัจจุบัน ก็ได้ทรงปฏิบัติทศพิธราชธรรมมาอย่างดียิ่ง

หลังจากการปาฐกถาแล้ว มีการเสนอความคิดและซักถามปัญหาจากผู้เข้าฟัง ส่วนมากเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก่อนจบรายการ สมเด็จพระญาณสังวรได้ย้ำว่า แท้ที่จริงแล้ว สมเด็จพระสังฆราช เจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ได้ทรงสอนไว้ว่า หลักธรรม 10 ประการนี้ เป็นหลักธรรมที่ทุกฝ่ายควรปฏิบัติ โดยปฏิบัติ ด้วยกันทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง เพื่อประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย

สาวิตรี หัพพะสูตร
ผู้รายงาน

